

Лёсы старадрукаў

«Вар'ят»-перакладчык

Цяжка знайсці чалавека, які ні разу не чуў пра выдатнага французскага філосафа-асветніка XVIII стагоддзя Вальтэра. Таксама шмаг хто ведае, што сапраўднае імя філосафа было Франсуа-Мары-Аруэ. Але малавядомы той факт, што ў яго было больш за 160 псеўданімаў! Напрыклад, пад імем Бурдзільён (Іосіф) гэты вялікі філосаф напісаў брашуру пра супярэчнасці паміж цэрквамі ў Польшчы, якая, як і многія іншыя творы Вальтэра, была перакладзена на рускую мову. У Расіі яна выйшла пад назвай «Опыт исторический и критический о разгласияхъ церквей в Польше сочинен Иосифом Бурдильлионом, профессором права общенароднаго, а с французскаго переведен В. Т.» (СПб., 1768). Асобнік гэтага выдання захоўваецца ў аддзеле рэдкіх кніг і рукапісаў Цэнтральнай навуковай бібліятэкі НАН Беларусі (АРКіР ЦНБ НАН Беларусі).

Брашура мае два пераклады на рускую мову. Тэкст нашага выдання быў перакладзены вядомым паэтам і філолагам Васілём Трэдзіякоўскім, пра што сведчаць ініцыялы «В.Т.» на тытульным аркушы.

Нягледзячы на тое, што арыгінал быў падпісаны адным з псеўданімаў Вальтэра, сапраўд-

нае імя аўтара не было таямніцай для перакладчыка. Так, у прадмове да перакладу «У вестцы ад перакладу» ён пісаў: «Небольшая сия тетрадь, сочиненная в превосходное почтение Греческому Православию пред Римскою церковью и в толику юж славу и хвалу Самодержице нашей Великой, Прещедрой Екатерине II... хотя и возвращает в заглавной своей Титле Автора себе Иосифа некоего Бурдильлиона; но мнится, что сие имя есть подменное вместо прямого сочинителя, и что истинный сея книжки Автор есть один из славнейших во всей Европе Филолог французский». З гэтым сцвярдженнем, мабыць, не мог пагадзіцца адзін з чытачоў асобніка «Опыта историческо-го» з фондаў АРКіР ЦНБ НАН Беларусі. У канцы прадмовы, насупраць слова «французскі», ім зроблены рукапісны запіс чарніламі — «сумасшедший». Таксама ў канцы прадмовы тым жа, мяркуючы па почырку, уладальнікам зроблены запіс: «— никогда! ибо дуракамъ можно делать такое посвящение». Гэты рукапісны тэкст адносіцца да заключнай часткі «...ад перакладу». Хто ж з'яўляецца аўтарам такой рэзкай крытыкі слоў В. Трэдзіякоўскага?

Можна сцвярджаць, што ўладальнікамі брашуры да таго моманту, як яна трапіла ў фонд акадэмічнай бібліятэкі, былі прынамсі тры чалавекі. Пра гэта сведчаць экслібрысы — уладальніцкія знакі на старонках асобніка.

Паспрабуем высветліць, ці мог хто-небудзь з іх пакінуць згаданыя вышэй запісы.

Адзін з экслібрысаў абвясчае: «изъ книгъ П.А. Ефремова. № шк. пол.». Гэты ўладальніцкі знак паведамляе нам, што ў XIX стагоддзі кніга належала Пятру Аляксандравічу Яфрэмаву (1830—1907) — вядомаму бібліяфілу, бібліяграфу, рэдактару, літаратуразнаўцу, выдаўцу, гісторыку рускай літаратуры, публікатару і каментатару твораў рускіх класікаў. Вядома, што яго калекцыя кніг налічвала больш за 20 тысяч асобнікаў (уключаючы збор яго бацькі — прафесара геаграфіі Маскоўскага ўніверсітэта). Пасля смерці П. Яфрэмава яго кніжная калекцыя была падзелена. Частку яе купіла Акадэмія навук, частка патрапіла, як і ў выпадку з асобнікам з АРКіР, у рукі вядомага букініста Васіля Іванавіча Клачкова. Пра гэта сведчыць папярковы ярлык з надпісам: «Антикварная книжная торговля В. И. Клочкова. СПб., Литейный пр. 55».

Васіль Клачкоў (1861—1915) быў адным з прагрэсіўных кнігагандляроў свайго часу. Таксама ён быў адным з заснавальнікаў «Кружка любителей русских изящных изданий». В. Клачкоў выпусціў самую вялікую на той час колькасць антыкварных каталогаў — больш за 600. Яго магазін часта наведвалі вядомыя пісьменнікі, антыквары, бібліяфілы, у тым ліку і П. Яфрэмаў. Валодаючы найбуйнейшай у Санкт-Пецярбургу букіністычнай крамай на Ліцейным праспекце, В. Клачкоў заўсёды імкнуўся весці сваю справу найбольш паспяховым чынам.

Маючы ў сваёй «біяграфіі» такіх знакамітых уладальнікаў, як П. Яфрэмаў і В. Клачкоў, нядзіўна, што гэтая кніга знайшла не менш годнага наступнага ўладальніка. Трэцім уладальнікам кнігі-«вандроўніцы» стаў Аляксандр Васільевіч Кокараў. У экзэмпляры маецца штэмпельны сюжэтны экслібрыс, які суправаджаецца надпісам: «из книг А. В. Кокорева». Асноўнымі абласцямі навуковых інтарэсаў вучонага-літаратуразнаўца Аляксандра Кокарава (1883—1965) былі старажытнаруская і руская літаратура XVIII стагоддзя. Звестак пра яго бібліятэку не знойдзена, але, улічваючы

сферу дзейнасці вучонага, можна меркаваць, што ў яго калекцыі было нямала цікавых і каштоўных кніг грамадзянскага друку.

Прааналізаваўшы інфармацыю аб уладальніках асобніка выдання з фондаў АРКіР, а таксама даследаваўшы рукапісныя запісы, чыё аўтарства вядома па іншых кнігах, можна выказаць здагадку, што запісы, пра якія гаварылася вышэй, належаць хутчэй за ўсё Пятру Яфрэмаву. Чаму вядомаму бібліяфілу не спадабаліся словы Васіля Трэдзіякоўскага, застаецца толькі здагадацца.

Валерыя НАВУМЕНКА,
навуковы супрацоўнік ЦНБ
НАН Беларусі